

***Archives*, vol. 36, br. 126 (travanj 2013)**

U ovom broju časopisa objavljeno je pet novih autorskih članaka, a broj recenziranih naslova u rubrici *Prikazi knjiga* znatno je smanjen u usporedbi s prethodnim brojem te obuhvaća trinaest naslova.

Prvi autorski članak zajednički je rad Alistaira Owensa, izvanrednog profesora geografije na Sveučilištu Kraljice Mary u Londonu i Davida R. Greena, profesora povijesne geografije na Kraljevom koledžu u istom gradu, naslovljen *Posljednji obračun: Upotreba zapisa o smrtnom porezu za istraživanje posjedovanja bogatstva u Engleskoj i Walesu 19. stoljeća*. U njemu autori proučavaju dotad prilično neistražene izvore koji omogućavaju posthumnu rekonstrukciju vlasništva i prijenosa bogatstva u zadanim prostornim i vremenskim odrednicama. Riječ je o skupini poreznih nameta koji su se pod zajedničkim nazivom *smrtni porez* primjenjivali od kraja 17. stoljeća i tijekom vremena mijenjali svoje oblike i primjenu. Autori na temelju gradiva iz Nacionalnog arhiva nadopunjenog objavljenom literaturom sagledavaju fiskalni razvoj tih poreza i pokazuju na koji ih se način može povezati za stjecanje uvida u bogatstvo pojedinaca, odnosno njihovih pokretnina i nekretnina. Osim što detaljnije opisuju te vrste zapisa, autori istovremeno objašnjavaju što zapisi otkrivaju i procjenjuju njihovu korisnost za

istraživanje navedene teme. Njihovo se istraživanje usmjerilo na četiri zasebna smrtna poreza: porez na sudsko potvrđivanje pravovaljanosti oporuka, dva različita poreza na ostavštinu i porez na nasljeđe. Analiza svakog od njih otkriva njihove međusobne sličnosti i razlike, kao i informacije koje otkrivaju o imovinskoj ostavini pokojnika. Kod poreza na ostavštinu posebno je istaknuta važnost obračuna koji su se pripremali radi izračuna poreza podmirivanog od strane oporučnih baštinka, jer su ti obračuni davali detaljan pregled pokretnina preminulih (kućanska dobra, hipoteke, namještaj), kao i gotovine, dionica, obveznica i slično. Na primjeru poznatog marksističkog teoretičara Fridricha Engelsa, koji je preminuo 1895. u Londonu, pokazuje se korisnost takvog izvora za bolje razumijevanje života pripadnika srednjeg staleža, posebno u kombinaciji s dodatnim izvorima poput korespondencije. Dokumenti koji se podrobnije bave ostavštinama u obliku nekretnina pojašnjavaju pak način diobe imovine u praksi: tko ju je naslijedio, kako je prelazila s generacije na generaciju, kao i formiranje zaklada radi očuvanja imovine. Primjer dokumentacije smrtnog poreza za imovinu viktorijanskog plinskog inženjera Jabeza Churcha između ostalog svjedoči ne samo o njegovu priličnom bogatstvu, nego i o načinu financijskog zbrinjavanja potomstva, ali i o onovremenoj sklonosti da se muški članovi obitelji učine financijski neovisnijima od ženskih. Također su istaknute i razlike u izračunima pojedinih poreznih stopa i svjesno nastojanje države da se putem niže stope za bliže članove obitelji potakne imovinska raspodjela unutar nje. Autori su ujedno naznačili i moguće dvojbenosti kod upotrebe takvih izvora, poput mogućeg umanjivanja vrijednosti svojine radi plaćanja nižih poreznih stopa te usredotočenosti tih izvora većinom na poznu životnu dob preminulih osoba. Svoj je tekst autorski dvojac dodatno upotpunio tabelarnim prikazima poreznih stopa i osnovnih značajki zapisa bitnih za takva istraživanja. Na kraju članka naglašena je važnost tih izvora i nužnost da pri budućim istraživanjima ekonomskog i društvenog života ljudi srednjeg staleža 19. stoljeća budu znatno više korišteni.

Problematikom primjene spisovodstva bavi se zamjenik ravnatelja u Međunarodnoj zakladi za upravljanje zapisima James Lowry, u članku koji nosi naslov *Spisovodstvo kenijske vlade u kontekstu e-vlade*. Ta zaklada djeluje od 1989. s ciljem podupiranja poboljšanja spisovodstva u javnom sektoru zemalja u razvoju. Autor je kao dio tima surađivao na istraživačkom projektu Zaklade o usuglašavanju spisovodstva s informacijskim i komunikacijskim tehnologijama u pet istočnoafričkih zemalja, uključujući i Keniju, u kojoj je vodio intervjuje i vršio preglede unutar tamošnje vlade radi prikupljanja podataka o planiranju i primjeni državnih inicijativa na području upravljanja papirnatim i digitalnim zapisima. U članku analizira ono što je uočio na terenu u vezi s nastojanjima kenijske vlade oko uvođenja digitalnih sustava i smanjenja papirnatih zapisa te uvođenjem spisovodstva i usluga *e-vlade* s ciljem poboljšanja usluga koje građanima stoje na raspolaganju. U svojim zapažanjima Lowry opisuje ustanove koje čine okvir *e-vlade*, a naznačuje i zakonske odredbe koje se tiču spisovodstva, poput *Zakona o komunikacijama*, koji je s dodatkom iz 2009. dao pravno priznanje digitalnim zapisima i nadležan je za potrebu upravljanja digitalnim zapisima javnog

sektora kako bi se osigurala njihova autentičnost, sigurnost i pouzdanost. Naročito je istaknuta uloga Kenijskog nacionalnog arhiva i dokumentacijske službe (KNADS), koji bi prema autorovom uvidu bio idealan nositelj odgovornosti za funkciju spisovođenja, čime bi zapisi javnog sektora došli pod stalni stručni nadzor. Kao vrlo bitna istaknuta je potreba da kvalificirano osoblje Arhiva stekne više praktičnog iskustva u spisovođenju digitalnih zapisa. Na temelju dobivenih informacija na terenu autor je uočio određene probleme i predložio što bi trebalo učiniti kako bi ih se riješilo. Od poteškoća očito je nepostojanje izrađene strategije Arhiva za postupanje s digitalnim zapisima u okružju *e-vlade*, nedoradenost zakonskih odredbi i postojanje podjele odgovornosti za spisovodstvo između više ustanova, što dovodi do nejasnoća u spisovodstvenoj politici i postupcima. Na kraju, kao potrebna rješenja istaknuti su neophodnost promjene zakonodavstva kako bi se ustanovila jedna jedina instanca nadležna za spisovodstvo, jasnije definiranje odgovornosti i odnosa među pojedinim vladinim tijelima, središnja uloga Arhiva u određivanju spisovodstvenih postupaka utemeljenih na međunarodnim standardima, izgradnja prikladnih spremišta za pohranu poluaktivnih i neaktivnih zapisa i praktično usavršavanje osoblja u digitalnom spisovodstvu. Kao najveći imperativ na kraju je naznačena potreba da više razine vlasti u Keniji priznaju važnost koju spisovodstvo posjeduje, jer će se ispunjenjem tog važnog preduvjeta namaknuti i financijska sredstva koja uvjetuju ispunjenje svega ostalog.

Naredni članak bavi se suvremenom tematikom britanske povijesti, iz razdoblja premijerskog mandata Edwarda Heatha (1970. – 1974.). Autor Mark Dunton specijalist je za suvremeno arhivsko gradivo u britanskom Nacionalnom arhivu, a njegov rad objavljen u ovom broju naslovljen je *Propitkivanje 1970-ih: istraživanje slučaja: inflacija, propaganda i Heathova vlada 1972. godine*. Dunton ga je napisao na valu obnovljenog povjesničarskog i novinarskog zanimanja za razdoblje sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Britaniji. U članku autor kroz istraživanje arhivskog gradiva Središnjeg ureda za informacije koje je pohranjeno u Nacionalnom arhivu dovodi u pitanje općeprihvaćenu tvrdnju da su 1970-e u Britaniji bile tmurno razdoblje obilježeno djelovanjem svemoćnih sindikata, galopirajućom inflacijom i redukcijama struje. Istovremeno upotrebljava taj istraživački primjer kao poticaj povjesničarima da kroz upotrebu gradiva koje se često etiketira kao sporedno po svojoj važnosti steknu detaljniji uvid u mentalni sklop vladinih činovnika i ministara te samim time i upravljanje Britanijom u tom razdoblju. Vremenska odrednica na kojoj je proveo svoje političko istraživanje, 1972. godina, za Heathovu je vladu bila prilično turbulentna zbog porasta nezaposlenosti, štrajka rudara oko plaća i priprema za ulazak Britanije u tadašnju inačicu Europske unije u siječnju iduće godine. Središnji ured za informacije, čije je gradivo autor proučavao, od svojeg osnutka 1946. provodio je razne kampanje s ciljem informiranja pučanstva o pojedinim temama putem objavljenih materijala, primjerice akcije *Ako piješ, ne vozi* i slično. Autor je predmet svojeg istraživanja suzio na gradivo koje se odnosi na pripremljenu, ali nikad pokrenutu kampanju koju je Vlada 1972. kanila provesti protiv inflacije. Ono je prema autoru važno jer otkriva odnos između Vlade i naroda, kao i metode koje je Vlada koristila za prenošenje svojih

poruka javnosti. Kampanju su trebali pripremiti dužnosnici Ureda, drugih vladinih ministarstva i ministri, s nakanom da se javnost upozna s tada prihvaćenim uvjerenjem da su zahtjevi za povećanjem plaća, a ne pretjerana javna potrošnja, glavni uzrok inflacije, odnosno povećanja cijena. Heath je, zajedno sa svojim ministrom financija Anthonyjem Barberom, bio uvjeren da će se cjelokupna javnost ujediniti oko tog nastojanja, što bi premijeru među ostalim omogućilo da i govorničkom vještinom u stilu Churchillovih ratnih govora dodatno okupi stanovništvo pod svojim vodstvom. Dunton pobliže osvjetljava cjelokupni povijesni kontekst britanske stvarnosti tog vremena, a u analizi zapisa Ureda otkriva unutarnje rasprave i misaone procese u sklopu takvog interventnog pristupa Heathove vlade. U analizi donosi izvratke iz nacрта pripremljenih ministarskih govora i letaka koji su se trebali tiskati tijekom kampanje. Primjeri otkrivaju Vladinu namjeru da putem pesimističnih tonova osvijeste javnost o inflatornoj problematici, no ujedno postaje očita poteškoća jednostavnog približavanja takve složene problematike javnosti u kratkom pisanom obliku, zajedno s uvjerenjem vladinih dužnosnika da je šira javnost praktično posve neuka u poznavanju detalja koji se tiču odnosa cijena i plaća. Iz nacрта predloženih tekstova ujedno isijava dvojbenost koju su vladini krugovi imali prema mogućnosti uvođenja statutarno nametnute Vladine kontrole nad plaćama i cijenama, što su tada smatrali proturječnim s praksom slobodnog društva. Osim arhivskog gradiva, autor posvećuje pažnju i novinskim člancima iz britanskog tiska koji su zajedno s drugim gradivom sačuvani u Arhivu. Njihove statistike služe kao potvrda tvrdnje da je 1972. inflacija u Britaniji bila prilično niska, a životni standard još uvijek u porastu, za razliku od kasnijih godina, pa je stoga bilo teško očekivati identificiranje javnosti s takvom kampanjom. Autor smatra da to ne samo da je u suprotnosti s apokaliptičnim nakanama koje je Vlada htjela iznijeti u nikad pokrenutoj medijskoj kampanji, nego i s tvrdnjom o sveopćem sivilu 1970-ih u Britaniji. Vrijednost takve vrste gradiva istaknuta je višestrukim podacima koje ono otkriva: razine zabrinutosti političkih struktura pred opasnošću od nove inflacije, njihova mišljenja o nedovoljnoj educiranosti javnosti o tome te osjetne opasnosti da putem takvog javnog djelovanja Vlada zanemaruje uobičajene norme objektivnosti javnog obavještavanja. Sve to autor u zaključku podcrtava kao vrijednost tog gradiva koje pruža uvid u motivaciju i način razmišljanja vladajućih struktura tog vremenskog trenutka u Britaniji.

Posljednji je članak napisao nezavisni znanstvenik Dean White. *Praktični vodič za upotrebu Zakona o slobodi informacija u Ujedinjenom Kraljevstvu* donosi autora iskustva u primjeni tog zakona koji od 2005. omogućava da na teritoriju UK-a pojedinci zatraže preslike dokumenata nastalih radom vladinih tijela koji još nisu dostupni u Nacionalnom arhivu zbog ograničenja dostupnosti na 30 godina od njihova nastanka. Na primjeru vlastitog istraživanja reagiranja britanske politike na genocid u Ruandi 1994., kada je tijekom dvije godine podnio 50 takvih zahtjeva, autor opisuje kako koristiti taj zakon za povijesna istraživanja i upozorava na moguće zamke u njegovu korištenju. Jedna od pogodnosti Zakona je ta da ga mogu koristiti svi, uključujući ljude koji nisu britanski državljani i stanovnici Britanije. U članku se White

usmjerio na korisne savjete u vezi s pojedinim pitanjima oko primjene zakona. Tako saznajemo da se Zakon ne odnosi na sve buduće javno arhivsko gradivo, nego da postoje izuzetci, poput gradiva koje se odnosi na tajne službe i nacionalnu sigurnost, nadalje, ukoliko stvaratelj smatra da nije javni interes otkriti podatke iz nekog dokumenta ili primjerice ako je postavljeno pitanje iritirajuće. Također je izuzeto gradivo koje se odnosi na kućanstva članova britanske kraljevske obitelji i pojedine zastupnike u Parlamentu, iako potonji kao takav nije izuzet. Prema autorovom iskustvu, ovaj je zakon najkorisniji za uvid u nedavne dokumente nastale radom vlade, Ministarstva vanjskih poslova i Commonwealtha, obrane i unutarnjih poslova, dakle, gradivo koje će nakon isteka vremenskog roka postati arhivsko po službenoj dužnosti. Prema vlastitom iskustvu, autor savjetuje da se prije upotrebe Zakona provjere mrežne stranice tih ministarstava, jer često sadržavaju popis već postavljenih pitanja i tema koje spadaju u opseg Zakona, a neka deplasirana pitanja, poput onog upućenog Ministarstvu vanjskih poslova i Commonwealtha o količini potrošenog novca na Ferrero Rocher čokoladice u veleposlanstvima UK-a, svakako treba izbjegavati. Kao važan preduvjet za dobivanje pozitivnog odgovora White smatra formuliranje konkretnih i jasnih upita s naznačenim vremenskim rasponom. On je osobno odgovore dobivao u roku šest tjedana i s vremenom uspio za potrebe svojeg istraživanja skupiti brojne važne dokumente, kao primjerice pisma Vladinih ministara sa svojim opozicijskim kolegama, godišnja izvješća veleposlanstava UK-a ili bilješke internih sastanaka Ministarstva obrane. Kao moguće poteškoće u nastojanjima da se dobiju traženi dokumenti ističe mogućnost da neki od njih nisu trajno sačuvani ili ne postoje, kao i cenzuriranje pojedinih imena u dokumentima. To pak usmjerava potencijalne istraživače da tako pribavljene dokumente uvijek koriste u kombinaciji s drugim izvorima kako bi ih pravilno upotpunili. Na kraju autor donosi koristan popis glavnih britanskih ministarstava s naznakom njihovih mrežnih stranica i adresa elektroničke pošte putem kojih se najjednostavnije šalju takvi upiti.

U rubrici *Prikazi knjiga* recenzirani su sljedeći naslovi: *Povijest grofovije Oxford, sv. XVII* (ur. S. Townley); *Povijest grofovije Essex, sv. II* (ur. C. C. Thornton i H. Eiden); *Almanah Gotha, sv. II*; *Povijesni atlas Berkshirea* (ur. J. Dils i M. Yates); *Oporučni zapisi engleskog i velškog episkopata, 1200. – 1413: oporuke, obračuni izvršitelja, popisi imovine i postupci potvrđivanja sudske zakonitosti oporuka* (ur. C. M. Woolgar); H. Bradley, *Gledišta domaćina stranih trgovaca 1440. – 1444.*; Sir J. Baker, *Ljudi sa suda 1440. – 1550: Prozopografija odvjetničkih komora, Kancelarijski sud i sudovi*; M. Range, *Glazba i ceremonijal na britanskim krunidbama od Jakova I. do Elizabete II.*; W. Johnston, *Obnovljeno Otkrivenje. Apokalipsa u Engleskoj tijekom kasnog 17. stoljeća; „Veliko suđenje“*. *Parnica oko rudarenja olova u Swaledaleu pred Financijskim sudom, 1705. – 1708.* (ur. T. Gates); C. Ludington, *Politika vina u Britaniji. Nova kulturološka povijest*; A. N. May, *Kontroverza oko lova na lisice 1781. – 2004.* i M. Lyons, *Pisana kultura običnih ljudi u ljudi u Europi oko 1860. do 1920.*